

קיצור הלכות תשובה גדרי ההלכות למעשה

תקציר מקונטרס מעשה התשובה [מהדורה שישיית, סליחות תשע"ז]

בקשה: חלק מהדברים דלקמן יהיו נראים כחידושים [ואפילו חידושים גדולים] ולכן נבקש מהקורא לא למהר לשפוט קודם בדיקה בגוף הקונטרס, שם מבוארים מקורותיהם הנאמנים בס"ד.

א. עיקרי התשובה המעכבים הם א. חרטה. ב. וידוי. ג. עזיבת החטא. ותכלית עזיבת החטא היא הקבלה להבא שמקבל ע"ע לעזוב את חטאו עזיבה עולמית, והמקיימם לבדם כבר קיים מצות תשובה [שע"ת ש"א, י"ט] וזוכה לסליחה [שע"ת א, ט] ולכפרת העונש על חטאיו¹ [המביי"ט בבית אלקים ריש פ"ב].

עיקרי התשובה
המעכבים

ב. אכן כתב הר"י [א, ט] לבאר הצורך בתוספת שאר עיקרי התשובה שאינם מעכבים [כגון היגון, הבכי והדאגה] "כי לא תטהר הנפש טהר שלם להיות העוונות כלא היו זולתי כאשר יטהר האדם את לבו ויכין את רוחו כאשר יתבאר", וזאת מבאר והולך בעשרים עיקרי התשובה².

הצורך בשאר
עיקרי התשובה

ונראה בר"י דשאר העיקרים הגם שאינם לעיכובא הם חיוב מן הדין³ לכתחילה [ראה בפנים הקונטרס בחלק ב' תשובת המזיד, אות ח', אכן המביי"ט [פ"ג] כתב "וראוי לכל בעל תשובה שיהא זהיר בכל אותם העיקרים" ומשמע מלשונו שאינם חיוב מן הדין⁴.

גדר חיובם

ג. והנה חלק החרטה והוידוי הם קלים לקיימם, שאין בחרטה שיעור המעכב⁵ וכל שחושב הלואי לא הייתי חוטא, ומתוודה, כבר יצא יד"ח החרטה והוידוי⁶.

החלק הקשה
שבתשובה

אכן הקושי מצוי בקבלה להבא [רס"ג ואור ישראל - הובאו בתשובת המזיד הערה 11] שצריך להגיע להסכמה גמורה בלב, שכל ימי חייו יתאמץ להלחם עם פתוי היצר החזק כפי זה שנכשל בו.

ד. נתבאר בקונטרס [ח"א, "הטעות השלישית"] שכל חיוב הקבלה הנ"ל שייך רק על חטא מזיד שעבר עבירה בידיעה שעובר כעת עבירה, משא"כ העובר בשוגג שלא בחר לעבור על

באיזה חטאים
צריך לקבל
שלא ישוב לעשותם

¹ וה"מ בביטול עשה, אבל אם עבר במזיד על לאו מתכפר לו רק ביוהכ"פ, ובלאיון החמורים של כריתות ומיתות ב"ד צריך תוספת יסורין לגמר כפרתן [יומא פ"ו].

² ועי"ז יזכה למעלת הריצוי שהשם "יחפוץ בו וירצהו כאשר אם לא חטא" [א, מ"ב].

³ מיהו ראה בפנים הקונטרס בחלק ב', תשובת המזיד אות ז' הערה 41 דנראה שיש מהעיקרים שהם מעל דרגת רוב הציבור ובהם אנו כאנוסים עליהם. ובחטאי שוגג משמע בר"י (ש"ד - יד) שרק בחמורות של כריתות ומיתות ב"ד צריך לתוספת עוד ג' מהעיקרים תפילה יגון ודאגה ותו לא [ואינם לעיכובא - ק"ו ממזיד], ואילו בשאר לאוין א"צ מן הדין אף לכתחילה להוסיף מאומה על הג' המעכבים [ראה בחלק תשובת השוגג הערה 11].

⁴ וביאר שהם כדי שתקיים התשובה בידו ולא יחזור למה שחטא בו. ואפשר שנקט דלא כהר"י משום שהר"מ ועוד ראשונים לא כתבו בתורת חיוב או שלא כתבו כלל, וכדברי המביי"ט נראה דנקט בהנהגות ישרות להגר"ח מוולוז'ין סי' ע"ו.

⁵ ראה בח"א הטעויות שבחרטה הערה 26 שכן מבואר בר"י [ש"א אות יב ואות יט] וכן משמע בר"מ [תשובה ב, ב] ברש"י ומאירי יומא פה: וכ"כ המנוחה וקדושה [תלמיד הגר"ח מוולוז'ין] והפחד יצחק ועוד עיי"ש.

⁶ נמצא שאין מקום ליאוש ממצות התשובה מחמת חסרון ברגשות החרטה והיגון, דבחרטה אין שיעור המעכב, והיגון אפילו בחטאי מזיד אינו לעיכובא.

צווי ה', כיון שלא נעשית העבירה מדעת אין יכול לקבל ע"ע בהחלט שלא יכשל שוב **בשגגה** זו לעולם.

אלא כפי התביעה שיש על השוגג שהיא חוסר יראת שמיים וחוסר זהירות⁷ כך הוא תיקונו לקבל ע"ע להוסיף זהירות ושימת לב שלא יכשל להבא⁸.

וכן נתבאר [שם, "הטעות הרביעית"] שאפילו בחטאים מדעת ישנם דברים שהם מעל יכולת רוב בני דורנו שבהם אין אנו נתבעים על זה דהוי לן כאונס [ראה דוגמאות שם]. אכן אם ביכלתו לקיים חלק מהדין כדוגמת כוונה בתפילה שיכול לכוון בחלק מהתפילה [ואפילו רק לפעמים], הגם שאינו מחויב לקבל ע"ע **שלעולם** לא ישוב לחוסר כונה בתפילה, מ"מ מחוייב לקבל ע"ע לכוון כפי יכלתו וחלילה לזלזל במעט שבכוחו לעשות.

עוד נתבאר [שם, ב"טעות החמישית"] שצריך לבדוק האם החטא הוא באמת עבירה גמורה או רק חסרון בדברים שהם מדרגות ומעלות כדוגמת חסרון בהתמדת ה"שוית" וכיוצ"ב, שבאלו אין התביעה על חסרון בהם כתביעה על עבירות גמורות ואינו מחוייב לקבל ע"ע שלעולם לא ישוב להחסיר מהם,

וגדר חיובם נראה שהוא רק להשתדל להתקרב אל המעלה כל אחד כפי כוחותיו [ודומה למה שנתבאר שם בח"ב תשובה על מידות, בגדרי חיוב "והלכת בדרכיו" עיי"ש].

וכן נתבאר [שם, תשובה על מידות] שבהרבה מידות ככעס, תאוה, קנאה ועוד החיוב בהן הוא רק **להשתדל** לתקן וכל שהשתדל ועדיין לא הגיע לתיקון אין עליו תביעה גם אם כעס או קנאה וכיוצ"ב בשאר המידות המחויבות מ"והלכת בדרכיו", עיי"ש⁹.

נמצא שחיוב הקבלה להבא שלא ישוב עוד לחטא הוא רק **בעבירות ממש שעשאן מדעת**¹⁰ **ושאינו אנוס בדבר**.

ה. ג' אופנים בעזיבת חטאי מזיד

א. מי שחטא דרך מקרה - כל עזיבת חטאו היא הקבלה על להבא והקבלה היא לפרוש מעצם מעשה החטא ולא על המידות או ההנהגות המביאות אליו¹¹.

ב. הרגיל בחטא **מחמת שרצונו לשוב לחטא** - עזיבת חטאו היא לפרוש בהווה ממעשה החטא וגם לפרוש מן המחשבה לחזור לחטא¹², ולקבל על עצמו על להבא.

⁷ ראה תשובת השוגג הערה 2 שכ"כ רש"י [יבמות פז:] והרמב"ם [קרבנות שגגות ה,ו] והרמב"ן [שער הגמול] והרבינו יונה [אבות ב,ד] ועוד.

⁸ ר"י משלי, מבי"ט וחזו"א ועוד, הובאו בקונטרס בתשובת השוגג, ויתבאר עוד לקמן אות י'.

⁹ ובשיעור ההשתדלות המחויבת האם הוא בכל היכולת והמחסיר מזה מבטל העשה או שאף בהשתדלות מועטה מקיים העשה ואינו מבטל אא"כ לא השתדל כלל- ראה שם מש"כ בזה.

¹⁰ והמתבונן יראה שבציבור התורני כמעט לא מצוי עבירות גמורות שעוברים עליהם במזיד לתאבון [וכ"ש להכעיס] ח"ו. [וראה שכבר כתב כן בלקט שיחות מוסר (להגרי"א שר ר"י סלבודקא) ח"ב עמוד מט - קג ועוד].

אכן ישנם עבירות של ימורה היתר לעצמוי ובהן נראה שחייב בקבלה להבא- נתבאר בתשובת המזיד אות ג'.

¹¹ דהפרישה ממידות והנהגות שהביאוהו לחטא היא רק מהעיקרים שאינם מעכבים כדמוכח בר"י, בר"מ ובמאירי, נתבאר בתשובת המזיד הערה 23.

¹² ובציבור התורני אין מצוי כלל חוטא שרצונו לחטוא, אכן מצוי בעבירות מסוימות שישנם שדשים בעקבם עד כדי שאין להם צער וחרטה כשעוברים עליהם, ויש להם "הסכמה דיעבד" להמשיך לחיות כך ועי"ז נראה דהויא מחשבתם לשוב לחטא ונכנסים בדין זה.

ג. וכל זה בחטאים שבין אדם למקום, אבל בחטאים שבין אדם לחבירו - עזיבת חטאו בתחילה היא תיקון המעוות: השבת הגזילה, תשלום הנזקין, פיוס¹³ ורק לאחמ"כ הקבלה על להבא לפי הנ"ל.

ו. טיב הקבלה על להבא [בחטאי מזיד]

1. מהותה - שיקבל ע"ע שלא ישוב לעולם לחטא¹⁴.
2. חוזקה - שיקבל ע"ע להתאמץ ולהלחם כל ימיו עם פתוי היצר החזק כפי שיעור זה שנכשל בו [ח"א, תשובת המזיד, א]¹⁵.
3. אמיתותה – שתהיה לו בשעת קבלתו אומדנא גמורה שיעמוד בנסיון עד כדי שירגיש עפ"י אומדנא דיליה שגם יודע תעלומות יכול להעיד על אמיתות קבלתו [שם].
- ז. כל שהשב הסכים בלבו בשעת הקבלה שלא ישוב לעולם לחטא [וכנ"ל] מיד זכה למצות התשובה [ויתכפר לו כפי ד' חילוקי הכפרה] גם אם אח"כ יצרו נצחו והכשילו שוב בחטא [שם, "הטעות הראשונה"], ויתירה מזו אף אם בעתיד ישוב ויחטא פעמים רבות וכל פעם ישוב בקבלה אמיתית הנ"ל - מועילה לו תשובתו בכל פעם¹⁶, והיינו דאפילו אדם המכיר את עצמו מנסיון חייו של שנים רבות שלמרות קבלתו הוא חוזר אח"כ תמיד לחטאו, כל שקבלתו היתה אמיתית בשעתה הועילה לו וזכה בה לתשובה^{17,18}.

ח. אכן כל מה שמועילה הקבלה היא כשבשעת הקבלה הוא מרגיש שיש בכוחו ללחום עם יצרו ומקבל ע"ע שלא ישוב לחטאו, אבל מי שמחמת שחוזר לחטאיו כל שנה כבר מרגיש יאוש שאין ביכולתו לכבוש את יצרו הרי גם אם יקבל ע"ע שלא ישוב לחטאו מ"מ חסר באמיתיות הקבלה שלו, דטבע המתיאש שמאבד את אמיצות הלב הנדרשת לקבלה דתשובה [ראה אריכות בענין היאוש במכתב, תשובה א'].

המרגיש יאוש

ט. גם מי שמשוכנע בתום ליבו שבשלב זה אין ביכולתו לקבל ע"ע פרישה מוחלטת על להבא¹⁹, יקיים את הדרכת הר"י ביסוד התשובה לקבל ע"ע לזמן קצר ובסיומו יחדש את הקבלה לעוד זמן כזה, וכך יחזור ויקבל קבלות לזמנים קצרים פעמים רבות עד שיתרגל בקיומן וימצא עצמו בר הכי לקבל עולמית כדין²⁰.

הדרכת הר"י ומעלותיה

¹³ וראה בתשובת המזיד הערה 29 באיזה עבירות לחבירו יש חיוב פיוס.

¹⁴ והמקבל ע"ע איזו הנהגה טובה של חיזוק בעבודת השם ואפילו כזו המועילה להרחיקו מחטא זה או לקרבו לקיום הקבלה דתשובה הנ"ל - עוד לא קיים את עיקר הקבלה דתשובה המעכבת [ח"א, הטעות "השניה"].

¹⁵ ומצוי שבשעת התעוררות מיוחדת [כשעת יוה"כ וכדו'] אדם מרגיש רצון לקבל ע"ע הרבה ופעמים אף מעל דרגתו - אם מכיר בנפשו שעדיין חסרה לו ההסכמה לעמוד בצער קיום קבלתו במהלך החיים הרגילים שאח"כ, הרי שעומד הוא רק במצב של רצון טוב לקבל ע"ע ועדיין לא קיבל את הקבלה דתשובה. וראה בתשובת המזיד הערה 15 דרך מהגר"י סלנטר לבדוק עצמו בזה.

¹⁶ כן איתא להדיא בדברי רבותינו רס"ג [אמונות ודעות מאמר חמישי, פ"ה] מאירי [חיבור התשובה מאמר א' פ"ט], רבינו בחיי [כד הקמח ערך כיפורים ב' בסופו], מבי"ט [בית אלקים פ"ו], רמ"ק [הו"ד בספר מעלות תשובה שער ח'].

¹⁷ וראה תוספת טעם לדבר במכתב, תשובה א' סעיף ב'.

¹⁸ אכן מכיון שאדם זה נמצא בסיכון שברבות כשלונותיו לקיים את קבלותיו יאבד את בטחונו ביכולתו להתגבר על יצרו ויתיאש חלילה מן התשובה, מוטל עליו להתאמץ ולהשתדל יותר ב'דרכי התשובה' ותפילה שלא ישוב לחטא [תשובת המזיד אות י'].

¹⁹ ובאמת זו מחשבת טעות מהטעמית היצר - ראה מכתב, תשובה א, הערה 3.

²⁰ ובאופן זה של הצטרפות כל הקבלות הקצרות זא"ז נמצא שהוא למעשה כל הזמן ברציפות תחת קבלה שהיא על כל חטאיו. [אכן לא השלים מצוות התשובה עד שיתחזק לקבל לעולם כדין]. וראה עוד במכתב, תשובה א' הע' 4.

ואם מרגיש שגם זה אינו ביכלתו יקיים את הדרכת הגרייס [אור ישראל אגרות ו-ח, טו] לקבל ע"ע לעת עתה לפרוש מהבחינה הקלה של העבירה [דהיינו האופן שבו הנסיון הוא יותר קל לעמוד בו]²¹, דרגה שמרגיש שיכול הוא לקבל ע"ע, וע"י זה יזכה:

- א. להנצל מעיקר ענשי שמים המגיעים על עבירה זו²².
- ב. להעמיד עצמו בדרך מעשית של התחלת תשובה ע"י התרגלותו לכיבוש היצר בהדרגה, וע"י יגיע בס"ד בהמשך לקבל ע"ע קבלה שלימה ותשובה שלימה.
- ג. כבר יש לו שייכות לתשובה לענין שיתחשבו בו בדין ר"ה לכתבו בספר החיים²³.

י. החילוקים בין סוגי החוטאים

כאמור [לעיל אות א'] עיקרי התשובה המעכבים הם חרטה, קבלה ויודוי. והנה בדין הוידוי אין חילוק בין סוגי החוטאים - שבכולם צריך השב לומר להשם את חטאו. ובדין החרטה יש חילוק קצת בין השוגג למזיד, שהמזיד צריך [ואינו לעיכובא] להתמרמר ולהתבייש טפ"י²⁴.

אך בדין הקבלה יש חילוק מהותי בין סוגי החוטאים כדלהלן:

- א. **החוטא במזיד** - נתבאר לעיל [אות ו'] טיב קבלתו לפרוש מעצם החטא.
- ב. **החוטא בשוגג** - נתבאר לעיל [אות ד] שקבלתו שונה מהחוטא במזיד מכיון שלא נעשית השגגה מדעת אין יכול לקבל ע"ע בהחלט שלא יכשל שוב לעולם, אלא כפי ענין התביעה שעליו כך תהיה קבלתו:

דאם השגגה נעשתה משום חוסר ידיעת הדין עליו לקבל ע"ע ללמוד את דין הדבר שנכשל בו²⁵.

ואם השגגה נעשתה מתוך חוסר זהירות עליו להוסיף ירא"ש וזהירות, וזהירות זו היא שימת לב על להבא והיינו שיוסיף קצת התבוננות קודם לעשית הדבר שנכשל בו²⁶. ונכון לנקוט בדבר מעשי המועיל לזכירה [ראה דוגמאות והרחבה בתשובת השוגג הערה 4, ובמכתב א', תשובה ג']²⁷.

²¹ באופן זה הוא אמנם מקבל ע"ע עולמית אך מה שמקבל הוא רק על "בחינות הקלות", ואילו בהדרכת הר"י דלעיל הגם שמקבל ע"ע רק לזמנים קצרים [ברציפות] מ"מ מה שמקבל הוא קבלה שלימה על כל הבחינות שבחטא. וראה דוגמאות מעשיות לתשובה בבחינה הקלה בתשובת המזיד הערה 34.

²² ראה שם הערה 35, טעם הדבר.

²³ שם הערה 36.

²⁴ החוטא בשוגג מחויב להתחרט על שלא נזהר כראוי ומשום כך נכשל ונתלככה נפשו בחטא [רמב"ן שער הגמול, ועוד, ראה תשובת השוגג הערה 2], והחוטא במזיד מחויב להתחרט על שהמרה פי ה' ובהר לעבור על צויו. והגם שבחרטה כל שהיא בצרוף ויודוי וקבלה להבא כבר נחשב בעל תשובה ומתכפר לו חטאו, מ"מ הוא צריך להוסיף להתחרט ולהתמרמר ולהתבייש וכמ"ש הר"י בכמה מהעיקרים שאינם מעכבים.

²⁵ ומי שמרגיש שחסר לו הרבה בידיעת כל ההלכות הנוגעות לו למעשה ראה בתשובת השוגג הערה 5 מהי קבלתו.

²⁶ ר"י במשלי, מבי"ט ועוד, הו"ד בתשובת השוגג אות א'.

²⁷ ואם חזר על שגגתו למרות שהוסיף זהירות - נראה שכל שהוסיף זהירות שעפ"י אומדנא דיליה תועיל לו לשמרו משגגתו כבר עלתה בידו קבלת התשובה ואין בחזרתו לחטאו עקירה לתשובתו. אכן אחרי שנוכח שלא הוסיף מספיק בזהירות הנצרכת לו לפי ענינו, עליו להוסיף עוד זהירות עד שיוכח שמועילה לו להנצל משגגתו. [ראה מכתב א' תשובה ג'].

ניתן להשיג את קונטרס מעשה התשובה חינם במייל m.hatshuva@gmail.com

וכן בדוכני הפצה שבבתי הכנסיות במקומות המרכזיים במחיר מסובסד [בשבוע של הסליחות בלבד].

כמו כן ניתן להשיג במייל הנ"ל מאמר קצר "דרך תשובה לנשים ונערות"

המעוניין לסייע בהפצת הקונטרס ע"י מכירה בביתו לזיכוי הרבים יפנה לפל' 050-4149104

[טלפון זה נועד למטרת רישום המפיצים בלבד ולא לשאר עניני הקונטרס].